

PRACA Z UCZNIEM O SPECYFICZNYCH POTRZEBACH EDUKACYJNYCH

„Nie aspirujcie, aby mieć dziecko, które będzie się Wam podobało. Miejcie szacunek do tego, które macie”

Bruno Betelheim

Trwają intensywne prace nad nowymi rozwiązaniami edukacyjnymi, programowymi i metodycznymi, które dawałyby podstawę **do stworzenia szkoły na miarę współczesności**. Dokonanie istotnych zmian i reform wymaga **odmiennego spojrzenia** na współczesną edukację, a szczególnie na jej złożone i liczne uwarunkowania. Najbardziej pożądane zmiany to:

1. **Zbliżenie edukacji do rzeczywistego życia**, do potrzeb społecznych i indywidualnych.
2. **Uwzględnienie przemian funkcji oświaty** – przygotowanie uczniów do samodzielnego i rozumnego korzystania z rozmaitych źródeł wiedzy, koordynowanie instytucji udostępniających wiedzę, pomaganie w selekcji, systematyzowaniu i wartościowaniu.
Samorozwój i samorealizacja uczestników oświaty.
3. **Upodmiotowienie edukacji** tzn. uczynienie jej interesującą i przyjemną. Uświadomienie, że najważniejsze są nie instytucje i dokumenty lecz **ludzie** i ich **rozwój**.
4. **Demokratyzacja i uspołecznienie oświaty**- powiązanie instytucji oświatowych z potrzebami społeczności lokalnych pozwoli na ich udział w tworzeniu planów, zachęca różne środowiska do zwiększania nakładów na oświatę.
5. **Samoregulacja i elastyczność** systemu edukacji, które pozwalają:
  - reagować oświacie **na zmiany potrzeb i oczekiwań społecznych**, zmiany wiedzy naukowej i innych czynników
  - **zachować pewne treści** w oświacie jak: wiedza o kulturze, tradycji i historii
  - w coraz większym stopniu **uwzględnić oczekiwania indywidualne** związane z rozwojem osobowości i funkcjonowaniem w różnych sytuacjach społecznych.

Rozwój nauk medycznych, który daje szansę dzieciom na zachowanie **życia i zdrowia**, stawia nauczycieli różnych typów szkół przed **nowymi zadaniami**. Do szkół coraz częściej trafiają dzieci z różnymi **dysfunkcjami organizmu**. Są to dzieci **uratowane z wypadków** komunikacyjnych, po innych **urazach** zostawiających trwałe uszczerbek na zdrowiu, **przewlekle chore** oraz z **mikrouszkodzeniami mózgu** w okresie porodowym lub okołoporodowym. Ich **rozwój intelektualny jest prawidłowy**, natomiast w czasie nauki szkolnej trafiają na pewne **trudności w uczeniu się**. Według badań prowadzonych w naszym kraju szacuje się, że jest około 10- 15 % uczniów, którzy napotykają na **specyficzne trudności** w nauce pisania, czytania oraz liczenia, uwarunkowane **fragmentarycznymi zaburzeniami funkcji percepcyjno-motorycznych**. Dla określenia trudności w kształceniu umiejętności czytania i pisania przyjęto trzy pojęcia: **dysleksja, dysgrafia i dysortografia**. Natomiast swoiste trudności w uczeniu się matematyki określa się mianem: **dyskalkulia**. Zdarza się, że wszystkie typy zaburzeń związanych z czytaniem i pisaniem występują równocześnie.

Specyficzne trudności w uczeniu się dziecka mogą być zdefiniowane **jako niespodziewany i niewytłumaczalny stan dziecka** o inteligencji co najmniej w granicach normy, wyrażający się **opóźnieniem w co najmniej jednym zakresie uczenia się**. Zakresy uczenia się można podzielić na dwie grupy:

- **pierwsza to podstawowe umiejętności szkolne:** czytanie, pisanie, ortografia, arytmetyka,
  - **druga: wytrwałość, organizacja, samokontrola, umiejętności społeczne, koordynacja ruchów.**

Ocenie możliwości dziecka w nauce pomaga **całościowe badanie**. Potrzebna jest opinia **psychologa, pedagoga, logopedy** a niekiedy jeszcze innych specjalistów np. **fizjoterapeuty** czy **neurologa**. Badanie dziecka i postawienie diagnozy przebiega w kilku etapach:

- zbieranie informacji
- badanie dziecka za pomocą testów
- przedstawienie wyników badań rodzicom
- stworzenie planu terapii.

Pierwszym krokiem w nauczaniu dziecka ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się jest **dostrzeżenie jego problemów**. Pomoc tym uczniom wymaga **dużej cierpliwości** ze strony **rodziców, pedagogów a także kolegów z klasy**. Najbardziej wytrwałe musi być samo dziecko, które prócz normalnych zadań szkolnych, musi **systematycznie pracować** nad **zadaniami rozwijającymi zaburzoną funkcję**.

JAK ROZPOZNAĆ OBJAWY WSKAZUJĄCE NA TRUDNOŚCI UCZNIĄ?

Analizy rysunku dziecka

Poziom **umiejętności graficznych** dziecka jest zależny od:

- sprawności rąk,
- koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- poziomu spostrzegania,
- pamięci i wyobraźni wzrokowej

Dzieci **niezręczne manualnie** oraz z zaburzeniami koordynacji : upraszczają rysowane kształty, mają tendencje do dużego nacisku na przybór piszący, nie utrzymują płynności linii. Często ścierają i poprawiają, treść rysunku jest uboga, bo unikają rysowania trudniejszych elementów.

Przy **zakłóceniu spostrzegania i pamięci wzrokowej** : rysunek jest ubogi (uczniowie zapamiętują tylko zarysy przedmiotów i jeszcze je zniekształcają), ściągają od kolegów pomysły rysunków, przy rysunku dowolnym powielają te same treści.

Niewielki zakres wyobraźni wzrokowej powoduje : zapamiętywanie niewielu szczegółów, mylenie przy rysowaniu kierunków: lewy- prawy, góra- dół, odwzorowują zmieniając wzajemne położenie przedmiotów.

Analiza pisma

Dzieci niezręczne manualnie :

- piszą nieczytelnie,
- pismo jest brzydkie,
- nie potrafią regulować tempa pisania,
- ruchy przy pisaniu są gwałtowne, pozbawione płynności ,
- litery wychodzą poza linie,
- mają trudności w łączeniu liter,
- widać wyraźnie nadmierny nacisk przyboru piszącego,
- nie nadążają przepisywać z tablicy lub w czasie dyktanda,
- w zeszytach są urywki zdań niedokończonych , niepełne zdania lub fragmenty tekstu,
- kształt liter zmienny, całe strony są pisane innym charakterem pisma,
- zeszyty lub książki są brudne , mają pozaginane kartki itp.

Uczniowie posiadający deficyty w zakresie **spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej :**

- popełniają dużo błędów w pisaniu- szczególnie w czasie klasówek, dyktand, gdy jest osłabiona samokontrola,
- przy przepisywaniu – opuszczanie liter , mylenie liter o podobnym kształcie, przestawianie kolejności liter,
- źle zaplanowana strona w zeszycie, brak marginesu,
- zaczynają zdanie od środka kartki,
- w nierównych odstępach wpisują cyfry.

Zaburzona lateralizacja:

- pismo lustrzane,
- przestawianie liter tak, że zmienia się sens wyrazu np.: rów- wór
- przestawianie kolejności słów.
- Pisanie ze słuchu przy zaburzonej percepcji słuchowej:
- dziecko sprawia wrażenie, że nie rozumie czego się od niego żąda
- nie wykonuje poleceń,
- nie potrafi powtórzyć dźwięków głosek we właściwej kolejności w słowie,
- wyróżnia pierwszą głoskę, ale ma kłopot w rozpoznaniu ostatniej,
- myli głoski o podobnym brzmieniu, opuszcza końcówki słów,
- popełnia błędy przy zmiękczeniu,
- opuszcza litery lub całe sylaby,
- ma trudności w dokonaniu analizy i syntezy wyrazów.

Czytanie

Przy zaburzonej funkcji wzrokowej:

- odbywa się literowanie i sylabizowanie,
- mylenie liter o podobnych kształtach,
- opuszczanie liter,

- wolne tempo czytania lub przyspieszanie z dużą ilością błędów,
- przestawianie kolejności liter,
- nieumiejętność śledzenia tekstu czytanego przez kolegów

Przy zaburzonej funkcji słuchowej:

- trudności w scalaniu słowa,
- wielokrotne literowanie jednego słowa,
- duża męczliwość przy głośnym czytaniu,
- w cichym czytaniu lepiej rozumie tekst.

Dzieci z trudnościami w artykulacji:

- wymowa jest niewyraźna,
- ma trudność z pamięciowym opanowaniem tekstu,
- myli głoski szumiące, syczące i ciszące oraz dźwięczne i bezdźwięczne,
- z trudem różnicuje zmiękczenia,
- myli znaczenie wyrazów o podobnym brzmieniu,
- czyta nierytmicznie.

Dzieci leworęczne

1. Należy chronić przed wtórnymi zaburzeniami emocjonalnymi na skutek niewłaściwych postaw: wyśmiewania przez rówieśników i przeuczenia przez osoby postronne.
2. Wspierać aktywność ręki lewej,
3. Pomagać w przezwyciężaniu trudności związanych z posługiwaniem się lewą ręką.
4. W pisaniu zwracać uwagę na poprawność rozpoznawania cyfr i liter kształtopodobnych.
5. Zwracać uwagę, by nie pojawiało się przestawianie liter, opuszczanie, zamiana, dodawanie liter bądź opuszczanie końcówek.
6. Należy w pracy wychowawczej dążyć do zaakceptowania przez dziecko leworęczności.

Wszystkie wymienione powyżej trudności w nauce dziecka zakłócają jego funkcjonowanie w szkole , co wyraża się:

- jego wzmożoną pobudliwością,
- nadpobudliwością psychoruchową,
- zaburzeniami koncentracji,
- pochopnością myślenia,
- nasilonymi reakcjami emocjonalnymi,
- trudnościami w przystosowaniu społecznym.

Dzieci przewlekle chore

Według definicji WHO zdrowie jest dobrostanem fizycznym , psychicznym i społecznym. U dzieci przewlekle chorych ta **naturalna równowaga została zachwiana**. Choroba wiąże się z **bólem fizycznym, pozbawieniem** dziecka pewnych **przyjemności**, z których w sposób naturalny korzystają rówieśnicy oraz **odrzuconiem społecznym** .
Dla dzieci przewlekle chorych szkoła jest bardzo ważnym miejscem, w którym

- pobierają wiedzę,
- kształtują się ich emocje i umiejętności poznawcze.

Bez szkoły można osiągnąć wysoki poziom wiedzy, ale rozwój społeczny i emocjonalny będzie słaby.

Dziecko chore w szkole spotyka się z **normalnym życiem** w odróżnieniu od szpitalnego, buduje **poczucie własnej wartości**, pokazuje ile ciekawych rzeczy może dziecko zrobić, pokazuje dziecku jak **wiele osób się o nie troszczy**.

Nauka musi uwzględnić możliwości fizyczne, samopoczucie i kondycję fizyczną. Nie należy stosować **taryfy ulgowej**, bo:

- krzywdzi się dziecko,
- wzbudza się niechęć kolegów,
- zagraża się poczuciu bezpieczeństwa- dziecko myśli, że jego stan się pogorszył- skoro nie wymagamy od niego zbyt wiele

BUDOWANIE STRUKTURY ODPORNOCI PSYCHICZNEJ UCZNI

Trzy podstawowe bloki budujące strukturę odporności psychicznej:

- podstawowe bezpieczeństwo
- prawidłowe poczucie własnej wartości
- poczucie własnej efektywności.

Nauczyciel pracujący z dziećmi o specyficznych potrzebach edukacyjnych powinien nauczyć dziecko **skutecznego działania** i **odnoszenia sukcesów**: zmienić sposób myślenia o **niepowodzeniu**, wzmocnić odporność na frustrację i nagradzać bardziej **wytrwałość** w dążeniu do sukcesu niż sam sukces.

W swojej codziennej pracy powinien wspomóc ucznia przez odpowiedni **sposób udzielania instrukcji**: konkretnej, prostej, wypowiedzianej powoli, zawierającej mało słów, jest ona słyszalna i możliwa do powtórzenia. Instrukcja dla ucznia powinna być bez pytań retorycznych, bez słów bomb typu: ty nigdy, ty zawsze, musisz natychmiast itp. Koniecznie należy **dopilnować** by dziecko wykonało polecenie.

Kontrola ucznia nakazuje także przekazanie **informacji zwrotnej**. Powinno być w niej **informacji pozytywnych o połowę więcej niż negatywnych**. W tych informacjach należy mówić prawdę i chwalić natychmiast, opierać się o konkrety. **Nie stosować** wobec ucznia **ogólników**, a pochwała ma być bez ironii i docinków. Warto **doceniać** u ucznia **małe kroki**.

W pracy własnej ucznia mogą pomóc cenne wskazówki nauczyciela taki jak:

- systematyczne trenowanie,
- nie odkładanie na jutro,
- ustalenie terminarza albo listy czynności,
- pomoc w uporządkowaniu miejsca i spraw wokół ucznia,
- ważne jest, by uczeń znalazł dla siebie czas na : słuchanie muzyki, spacer, uprawianie sportu, robienie miłych rzeczy dla innych osób

W naszej pracy z uczniem o specyficznych potrzebach edukacyjnych należy **planować i przewidywać**

- pozwolić by dziecko pozbyło się nadmiaru energii poprzez aktywność ruchową,
- **nie zaskakiwać** ucznia, ale systematycznie wdrażać w **stały rytm dnia i rytuały**,
- planować **zadania trudniejsze** na początek,
- uczyć dbałości o porządek wokół siebie oraz **porządkować** czynności i sprawy,

Warunkiem dobrej współpracy z uczniem na drodze pokonywania jego własnych słabości jest na pewno **wzmacnianie pozytywne** na różny sposób :

- kształtowanie pozytywnych postaw wobec nauki przez **przynoszenie własnych książek** i dyskutowanie o nich, zabieranie uczniów **do biblioteki** i miejsc historycznych, które są przygotowane na przyjmowanie dzieci i młodzieży,
- poznawanie efektywnego posługiwania się **Internetem** oraz **programami edukacyjnymi**,
- graniu w **karty edukacyjne**, **gry planszowe** i inne zabawy wymagające operacji myślowych.
- angażowanie uczniów do współorganizowania **wspólnych wyjazdów** oraz aktywności pozaszkolnej,
- **łączenie uczniów** z różnymi dysfunkcjami i trudnościami w uczeniu się.

Zaburzenia ucznia w rozwoju oraz w zachowaniu nie powinny w żaden sposób tłumaczyć jego nieuczenia się!

Angażowanie rodziców

Powinniśmy jako pedagodzy zadbać o **dostępność materiału** przerabianego w szkole dla rodziców naszych uczniów- wskazywać czego uczy się dziecko. Podkreślać nieustannie **niezastąpioną i najważniejszą rolę**, jaką odgrywają rodzice w zdobywaniu wykształcenia przez dziecko. Należy czynić rodziców **odpowiedzialnych** za ten proces. Uświadomić rodzicom, że **kontynuowanie edukacji przez rodziców** przydaje się nie tylko im, ale bardzo korzystnie wpływa na edukację dziecka.

Należy przypominać rodzicom jeszcze jedno- umiejętności poznawcze dziecka **lepiej wykształcą się** jeśli młoda osoba jest **intelektualnie stymulowana** i spędza czas w otoczeniu, które podnosi jej wykształcenie.

Materiały źródłowe:

- Ewa Kujawa, Maria Kurzyna „**Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu**”, WSiP, Warszawa 1994
- Mark Selikowitz „**Dysleksja**”, Prószyński i Spółka, Warszawa 1999
- Red. Elżbieta Misiorna, Ewa Ziętkiewicz „**Zintegrowana edukacja w klasach I-III**” WOM Pracownia Edukacji Elementarnej, Poznań 1999
- Biuletyn Klubu Nauczyciela „**Pomagamy uczyć**”, WSiP nr 1/2006
- Biuletyn Klubu Nauczyciela „**Pomagamy uczyć**”, WSiP nr 2/2008
- Materiały konferencyjne, materiały z **Poradni Psychologiczno- Pedagogicznej** w Gnieźnie
- Materiały konferencyjne „I Ogólnopolskiej Konferencji dla Nauczycieli, Pedagogów i Psychologów „**Psychologiczno- pedagogiczne problemy dzieci i młodzieży przewlekle chorej w rzeczywistości edukacyjnej polskiej szkoły**”, Bydgoszcz 2008

*Opracowanie:
Danuta Kopeć*